

MÜDAFİNİN SORUŞTURMA DOSYASINI İNCELEME YETKİSİNE GETİRİLEN KISITLAMANIN SAVUNMA HAKKI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*(Evaluation of the Limitation Imposed on the Power of the Counsel to Examine
the Investigation File in respect of the Right to Defense)*

Dr. Hüseyin TURAN¹
Fatih ŞAHİN²

ÖZ

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda soruşturma işlemlerinin gizli yürütülmesi ilkesi benimsenmiştir. Bu ilke, bir yandan suçla ilgili delillerin karartılması tehlikesinin önüne geçilmesini sağlar, diğer yandan ise kişinin lekelenmeme hakkını güvence altına alır. Zira suçluluğu bir mahkeme kararına bağlanana kadar kişinin masumiyetinin esas olduğu evrensel hukuk tarafından kabul edilmiş bir ilkedir. Soruşturmanın gizliliği ilkesinin istisnası ise savunma hakkıdır. Özellikle soruşturma evresinde koruma tedbirlerinden birine başvurulduğunda savunma hakkı daha büyük bir öneme haizdir. İşte, soruşturmanın gizli yürütülmesinden beklenen kamu yararı ile savunma hakkının kutsallığı arasındaki denge, Ceza Muhakemesinde, savunma hakkına zarar vermeyecek şekilde soruşturmanın gizli yürütülmesine ilişkin kuralların benimsenmesiyle sağlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müdafî, savunma, kısıtlama kararı, soruşturma, gizlilik ilkesi

ABSTRACT

The principle concerning the conduct of the investigation procedures in secret has been adopted in the Code of Criminal Procedure. On one hand, this principle ensures prevention of the danger of destruction of the evidence in relation to the crime and on the other hand, it guarantees the person's right against self-incrimination, since it is a principle recognized by universal law that the person's innocence is essential till it is held by

1 Dr. Hâkim/Anayasa Mahkemesi Raportörü ♦ huseyin.turan@anayasa.gov.tr

2 Hâkim, Anayasa Mahkemesi Raportörü ♦ fatih.sahin@anayasa.gov.tr

the Court that he/ she is guilty. The exception to the principle of secrecy of the investigation is the right of defense. Especially when one resorts to one of the protective measures during the investigation phase, the right of defense is of greater importance. Here, in the criminal procedure, there has been an effort to strike the balance between the public interest expected from the conduct of the investigation in secret and the sacredness of the right of defense, through adoption of the rules related to the conduct of the investigation in secret in such a way as not to damage the right of defense.

Keywords: Counsel, defense, limitation decision, investigation, the principle of secrecy

GİRİŞ

13/12/2014 tarihinde kabul edilen 6572 sayılı Kanunu'nun 44'üncü maddesiyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun müdafinin soruşturma dosyasının içeriğini inceleme ve belgelerden örnek alma yetkisini düzenleyen 153'üncü maddesinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre, müdafî kural olarak soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilecek ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilecektir. Ancak müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma talebi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek nitelikte ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine Sulh Ceza Hâkimliğinin kararıyla kısıtlanabilecektir. Bu durumun varlığı hâlinde hangi suçlarda kısıtlama kararı verilebileceği de değişiklikte belirtilmiştir³.

3 "Müdafîin dosyayı inceleme yetkisi" başlığı altında 13/12/2014 tarihinde kabul edilen 6572 sayılı Kanun'un 44'üncü maddesiyle değiştirilen 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanun'un 153'üncü maddesinin değişiklik sonrası hâli şu şekildedir:

"1) Müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.

(2) Müdafîin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla kısıtlanabilir. Bu karar ancak aşağıda sayılan suçlara ilişkin yürütülen soruşturmalarda verilebilir:

a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),
2. Cinsel saldırı (birinci fıkraya hariç, madde 102),
3. Çocukların cinsel istismarı (madde 103),
4. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),
5. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (madde 220),
6. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308),
7. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316),
8. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337).

Buna göre 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; kasten öldürme, cinsel saldırı (birinci fıkra hariç), çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları ile 6136 sayılı Kanun'da düzenlenen silah kaçakçılığı, 5411 sayılı Kanun'da düzenlenen zimmet ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanun'da düzenlenen suçlar hakkındaki soruşturmalarda müdafinin dosya inceleme yetkisi kısıtlanabilecektir. Kanunda kısıtlama kararı verilebilecek suçlar sayma yoluyla belirtildiğinden dolayı, bu suçlar haricinde herhangi bir başka suç veya suçlar hakkında kısıtlama kararı verilmesi söz konusu olamayacaktır.

Bu çalışmada; müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisine getirilecek kısıtlamanın, silahların eşitliği ilkesi bağlamında soruşturma dosyasına erişim hakkı ve kişiye savunma yapabilmesi veya koruma (tutuklama, arama ve elkoyma gibi) tedbirlerine karşı, özellikle de tutuklama koruma tedbirine karşı etkili bir şekilde itirazda bulunabilmesi için gerekli güvenceleri sağlayıp sağlamadığı inceleme konusu yapılmıştır.

Bunun için; öncelikle Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan bu değişikliğin soruşturmanın gizliliği ve savunma hakkıyla doğrudan ilgili olması nedeniyle ceza muhakemesinin soruşturma evresinde geçerli olan soruşturmanın gizliliği ilkesine ait esaslara yönelik bilgi verildikten sonra, bir ceza yargılaması süjesi olan müdafinin, hazırlık soruşturmasındaki dosya inceleme yetkisinin savunma hakkı ve soruşturmanın gizliliği ilkeleri bakımından sınırları Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları çerçevesinde değerlendirilecektir.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.

c) 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 160'ıncı maddesinde tanımlanan zimmet suçu.

d) 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan suçlar.

(3) Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.

(4) Müdafî, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir.

(5) Bu maddenin içerdiği haklardan suçtan zarar görenin vekili de yararlanır."

I. SORUŞTURMA

Ceza Muhakemesi, suç haberinin alınmasıyla başlayıp kovuşturmaya yer olmadığı (takipsizlik) kararı veya iddianamenin mahkemeye verilmesi ile sona eren soruşturma evresi ile iddianamenin kabulüyle başlayıp bir hükümlerle sona eren kovuşturma evresinden oluşur⁴. Buna ilaveten iddianamenin mahkemece alınmasından başlayıp bunun kabulüne kadar süren evre ise ara muhakeme evresi olarak da ifade edilir⁵. Daha sonra ise denetim muhakemesi ve infaz söz konusu olur⁶. Dolayısıyla iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesinden sonra soruşturma evresi sona erip, kovuşturma bir başka ifadeyle yargılama evresi devreye girmekte ve bu aşamada soruşturma evresinde ortaya konulan deliller yargılama konusu olmaktadır⁷.

Kamu adına soruşturma yürüten Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle genellikle şikâyet yoluyla bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davası açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar (CMK. m.160/1). Suç haberinin alınmasıyla birlikte iş derhal mahkemenin önüne gelmez. Öncelikle suç haberinin ciddiyeti araştırılır, doğru olup olmadığı değerlendirilir ve buna ilişkin var olan bütün deliller toplanmaya çalışılır. Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda kamu davası açmaya yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler (CMK. m.170/2), aksi takdirde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir (CMK. m.172/1).

Keza, ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir⁸. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma

4 BIÇAK, Vahit; **Suç Muhakemesi Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin, Ankara, 2011, s.327. CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14.Baskı, Beta, 2017, s.87. KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/ NUHOĞLU, Ayşe; **Muhakeme Hukuk Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, I. Kitap**, 17.Baskı, Beta Bası, İstanbul 2009, s.14.

5 ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara-2014, s.545.

6 ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SIRMA, Özge/SAYGILAR, F. Yasemin/ ALAN, Esra; (Editör: Bahri ÖZTÜRK), **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin, Ankara 2010, s.485.

7 GÖKÇEN, Ahmet/ALŞAHİN, Mehmet Emin/ ÇAKIR, Kerim; **Ceza Muhakemesi Hukuku-I**, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s.56. ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan; **Ceza Muhakemesi -II-**, 6.Bası, Seçkin, Ankara 2017, s.98.

8 SOYASLAN, Doğan; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Yetkin, 5.Bası, Ankara 2014, s.363.

yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı CMK'nun 173'üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini yeniden başlatır (CMK. m.158/6 Ek: 15/8/2017-KHK-694/145 md.).

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı 2'nci maddesinde soruşturma evresi, "kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre" olarak tanımlanmıştır. Kanundaki bu tanıma göre soruşturma evresi, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesiyle sona ermektedir. Zira iddianamede önemli sayılabilecek nitelikte eksiklikler bulunduğu mahkeme tarafından tespit edilmesi durumunda söz konusu iddianameyi iade etme yetkisi bulunmaktadır (CMK.m174). İade edilen iddianameye Cumhuriyet savcısı tarafından itiraz edilmediği veya itiraz edilip itiraz, mahkemece reddedildiği durumda soruşturma evresi kaldığı yerden devam etmektedir. Soruşturma sonucunda iddianame düzenlenmediği ve kovuşturmayaya yer olmadığına dair (takipsizlik) kararı verildiği durumda da soruşturma evresi sona ermiş olur⁹.

Cumhuriyet Savcısı soruşturma evresinde maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan bütün delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür (CMK.m.160/2).

II. SORUŞTURMANIN GİZLİLİĞİ

Soruşturma evresinin belli başlı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar genel olarak yazılılık, dağınıklık, kamusalılık, mecburilik ve gizlilik (mahremlik)tir¹⁰. Soruşturma aşamasının sağlıklı bir şekilde işlemesi bütün bir muhakeme için önem taşımaktadır. Bu nedenle muhakemenin selameti bakımından, savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla ceza muhakemesinde soruşturmanın gizliliği esası kabul edilmiştir (CMK.m.157). Gizliliğinin kabul edilmesinde temel olarak iki hedef gözetilmiştir. Bunlardan ilki, şüphelinin masumiyet karinesi altında çeşitli ithamlar altında bırakılmaması ve soruşturma devam ederken kamunun eksik bilgilerle bir kaniya ulaşmamasıdır¹¹. Diğer ise delillerin karartılma

9 SOYASLAN, s.363.

10 BIÇAK, s.339, CENTEL/ZAFER, s.103.

11 CEYHAN, Murat; "Soruşturmanın Gizliliği ve Müdafinin Dosyayı İnceleme Yetkisi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı. 2013/109, s.466. CENTEL/ZAFER; s.103.

tehlikesinin önüne geçilmek istenmesidir¹². Nitekim soruşturmanın gizliliği esasını savunan görüşe göre soruşturma safhası savcının yegâne silahı olduğundan savunma hakkı kapsamında zayıflatılmamalıdır. Soruşturma süresince somut olaydaki maddi gerçeğe ulaşmak isteyen Cumhuriyet Savcısı, teknik araçlarla izleme (CMK.m.140), gizli soruşturmacı atama (CMK m.139) ya da iletişimin dinlenmesi (CMK. m.135) gibi tedbirlere başvurabilecektir. Bu tedbirlerden haberdar olunması, delillerin karartılmasına ya da dosya kapsamındaki diğer şüphelilerin bilgilendirilmesi suretiyle farklı ifadeler vermelerine neden olabilir. Bu durum ise soruşturmanın sonuçsuz kalmasına yol açabilecektir¹³.

Soruşturmanın gizliliğinin iki anlamı vardır. Bunlardan birincisi dâhilî gizlilik ve soruşturma işlemlerinde ilgililerden başka kimsenin hazır bulunamamasında ve tarafların bazı soruşturma işlemlerini öğrenme yasağında somutlaşır. İkincisi ise, haricî gizlilik olarak adlandırılabilir ve soruşturma işlemlerinin kamuya açıklanması, özellikle de yayınlanması yasağını ifade eder¹⁴.

Soruşturmanın gizliliği ilkesinin istisnası ise savunma hakkıdır. Kanun'un 157'nci maddesinde "*savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla*" soruşturma evresindeki usul işlemlerinin gizli olduğu hüküm altına alınarak bu husus açıkça vurgulanmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 157'nci maddesi uyarınca, soruşturmanın gizliliği, soruşturma aşamasının başlangıcından sona ermesine kadar devam eder. Dolayısıyla, soruşturmanın başlamasından kovuşturmanın (takipsizlik) kararına veya iddianamenin kabulü kararına kadar soruşturma işlemleri, kural olarak gizlidir. Çeşitli kanunlarda soruşturmanın gizliliği ile ilgili olarak yer alan düzenlemeler, söz konusu gizliliğin soruşturmanın sona ermesiyle birlikte ortadan kalkacağını öngörmektedir. Örneğin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153'üncü maddesinin 4'üncü fıkrasında, iddianamenin kabulü ile birlikte müdafinin dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebileceği, bütün tutanak ve belgelerin harçsız olarak örneğini alabileceği öngörülmüştür. Buradan anlaşılmaktadır ki, iddianamenin mahkeme tarafından kabulüyle birlikte soruşturma evresi de otomatikman sona ermiş olması nedeniyle gizlilik de kural olarak kendiliğinden kalkmış olmaktadır.

12 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA/SAYGILAR/ALAN, s.496.

13 KOCAOĞLU, Sinan; "**Müdafî**", Ankara, Seçkin, 2011, s. 172.

14 CENTEL/ZAFER, s.103.

Soruşturmanın gizliliğinin öneminden dolayı bu kuralın ihlali 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ayrı bir suç olarak tanımlanmış ve bir cezai müeyyide öngörülmüştür¹⁵. Kanun'un 285'inci maddesinin birinci fıkrasına göre, soruşturmanın gizliliğini alenen ihlâl eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacaktır¹⁶.

A. Savunma Hakkı Çerçevesinde Müdafinin Dosya İnceleme Yetkisi

Ceza yargılamasında savunma, suç işlediği iddia edilen bir şahsın, üzerine atılı suçu işlemediğini veya yaptığı eylemin hukuka uygun olduğunu ya da iddia edildiğinden daha az cezayı hak ettiğini yahut kanuni birtakım sebeplerden dolayı cezalandırılmaması gerektiğini yetkili makamlar önünde ileri sürmesi olarak tanımlanmaktadır¹⁷. Bir başka ifadeyle savunma, suçlamaya karşı sanığın yararına yürütülen; onu hukuki ve fiili açıdan korumayı amaçlayan bir faaliyettir¹⁸. Savunma, suç işlediği iddia edilen kişinin, suçu işlemediğinin veya fiilin hukuka aykırı aykırı olmadığını ya da kanuni nedenlerle cezalandırılmayacağını veya iddia edildiğinden daha az cezalandırılması gerektiğinin ileri sürülmesi şeklinde olabilir¹⁹.

Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturma makamları önünde savunma hakkını bizzat kullanabileceği gibi, uzman bir kişinin yardımından yararlanarak da savunma hakkını kullanabilir. Savunmanın bizzat şüpheli veya sanık tarafından yapıldığı durumlara bireysel (ferdi) müdafaa, bir müdafî yardımından yararlanmak suretiyle yapıldığı durumlara ise, toplumsal müdafaa denilmektedir²⁰.

Müdafî, şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukat olarak tanımlanmaktadır²¹. Müdafî, hukuk bilgisi nispeten az hatta bulunmayan şüpheli veya sanığın savunma hakkını tam olarak

15 ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/YENİDÜNYA, Ahmet Caner; **Türk Ceza Kanunu Şerhi, Özel Hükümler**, 5.Cilt, Turhan Kitabevi, Ankara 2009, s.5555.

16 Türk Ceza Mevzuatı, Kanun-Tüzük- Yönetmelikler, T.C. Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Temmuz-2015, CENTEL/ZAFER, s.105.

17 CENTEL/ZAFER, s.154.

18 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA/SAYGILAR/ALAN, s.146. KUNTER/YENİSEY/ NUHOĞLU; s.390.

19 BIÇAK, s.166.

20 BAŞTÜRK, İsa; "AİHS 6/3-c Kapsamında Müdafî Yardımından Yararlanma Hakkı", Nur CENTEL'e Armağan, s.1343, <http://dergipark.gov.tr/download/issue-file/521>. ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku -I-, 3.Bası, Seçkin, Ankara, 2012, s.195.

21 ÜNVER/HAKERİ; s.232. ŞAHİN, Cumhur; **Ceza Muhakemesi Hukuku -I-** 3. Bası, Seçkin, Ankara, 2012, s.195. KARAKEHYA, Hakan; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 2.Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2016, s.141.

kullanabilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır²². Zira çelişmeli bir yargılamanın yapılması için savunma makamının en az iddia makamı kadar etkin olması gerekmektedir. Savunma makamının iddia makamı karşısında silahların eşitliğini sağlayacak kadar etkin olabilmesi için de müdafi ile savunulmanın önemi büyüktür²³.

Bir ceza yargılaması süjesi olan müdafi, sadece sanığın çıkarları doğrultusunda onun suçsuz olduğuna yönelik faaliyetlerde bulunmaz; maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına da yardım eder. Buradaki yardım savunma yardımı olup, savunma hem şüpheli/sanık hem de toplum yararınadır²⁴. Bu yönüyle müdafi, ceza muhakemesi hukukuna hâkim olan ilkelerin hayata geçirilmesine katkıda bulunmak suretiyle kamu yararına da hizmet eden bir süjedir²⁵. Müdafiyeye yüklenen bu görev, onun adil bir ceza muhakemesindeki meşru varlığının en temel dayanağını oluşturmaktadır²⁶.

Müdafinin savunmasını hazırlayabilmesi veya müvekkili aleyhine verilen koruma tedbiri kararlarına karşı etkili şekilde itiraz edebilmesi için dosyayı inceleme ve dosyadan örnek alma yetkisine sahip olması gerekmektedir²⁷. Nitekim müdafi şüpheli veya sanığa yöneltile suçlamayı ve bu suçlamanın dayanağını bilirse, etkili biçimde savunma yapabilir; bu ise müdafinin dosya içeriğinden ve delillerden bilgi sahibi olmasını gerekli kılar²⁸. Hazırlık soruşturmasının sanık açısından ortaya çıkardığı yük ve yargılamanın bu aşamasının, daha sonraki aşamalar için büyük önem taşıması, etkin bir savunma yapılabilmesi bakımından dosya inceleme hakkının olabildiğince erken sağlanmasını vazgeçilmez kılmaktadır. Bu hak, silahların eşitliği ilkesinin ayrılmaz bir parçası olarak Anayasa'nın 19 ve 36'ncı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ise 5 ve 6'ncı maddeleriyle garanti altına alınmıştır²⁹.

22 ŞAHİN, *Ceza Muhakemesi Hukuku -1-*, s.205.

23 BOZDAĞ, Ahmet; *"Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafi"*, Adalet Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, Nisan 2014.s. 14. BIÇAK, s.171.

24 ÖZBEK, Veli Özer/KANBUR, Mehmet Nihat/DOĞAN, Koray/ACAŞIZ, Pınar/TEPE, İlker; *"Ceza Muhakemesi Hukuku"*, 6. Baskı, Seçkin, Ankara 2014, s. 217.

25 KARAKEHYA, s.142.

26 BAŞBÜYÜK, s.1342. KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU, s.413.

27 ŞAHİN, .s.199. KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU, s.418.

28 KARAKEHYA, s.153.

29 ERDEM, Mustafa Ruhan; *"AİHM Kararları Işığında Tutuklu Sanık Bakımından Hazırlık Soruşturması Dosyasını İnceleme Hakkı"* <http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/DergiMiz6-1/PDF/erdem3.pdf> (Erişim Tarihi:19/01/2016), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 6, Sayı: 1, 2004, s.67-111.

Bu önemin gereği olarak ceza muhakemesinin soruşturma aşamasında kural olarak müdafiyeye dosyayı inceleme yetkisi tanınmıştır. 5271 sayılı Kanun'un 153'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre müdafii, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir. Dolayısıyla soruşturma evresine egemen olan gizlilik kuralı soruşturmaya katılma yetkisi olanlara karşı geçerli değildir.

Bununla birlikte Kanun'un 153'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında sayılan suçlar yönünden müdafinin dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, sulh ceza hâkiminin kararıyla bu yetkisinin kısıtlanabilmesi öngörülmüştür³⁰. Bu kısıtlılık kararıyla müdafinin dosya içindeki bazı bilgi ve belgelere erişimi engellenmiş olmaktadır.

Soruşturma evresinde gizliliğin bütünüyle ortadan kalkması hâlinde, şüphelinin kaçması, delillerin yok olması gibi durumlarla karşılaşılacağından ve muhakemenin tümüyle yapılamaz hâle gelmesine sebebiyet verebileceğinden soruşturmanın gizliliği esası uyarınca bazı hâllerde dosyayı inceleme ve belgelerden örnek alınmasına kısıtlama getirilmesinin makul görülmesi gerekir. Özellikle, örgütlü suçlarla mücadele bakımından dosya inceleme yetkisine kısıtlama getirilmesi zorunlu olabilmektedir³¹. Buna karşılık müdafinin, iddia makamına karşı gerçek bir savunma yapabilmesi için soruşturma evresinde de koruma altındaki delilleri inceleme yetkisinin kısıtlanmaması gerektiği görüşü de dile getirilmiştir³².

5271 sayılı Kanun'un 153'ncü maddesinde 13/12/2014 tarihinde yapılan değişiklik gerekçesinde, ceza muhakemesinin soruşturma evresinde gizlilik ilkesinin esas olduğundan soruşturmanın gizli biçimde cereyan etmesi gerektiği, soruşturma evresindeki usul işlemlerinin gizliliğinin şüphelinin suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkı yanında, soruşturma işlemlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesine de hizmet ettiği, bu çerçevede madde metninde yapılan değişiklikle soruşturma evresinde müdafinin dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek almasının, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, sulh ceza hâkiminin kararıyla kısıtlanabilmesinin öngörüldüğü belirtilmiştir³³.

30 KARAKEHYA, s.153. GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.266.

31 MAHMUTOĞLU, Fatih Selami/DURSUN, Selami; **Türk Hukuku'nda Müdafinin Yasaklılık Hâlleri**", Seçkin, 1.Baskı, Eylül 2004, Ankara, s.141.

32 CENTEL/ZAFER, s.205.

33 TBMM Tutanak Dergisi Sayısı 655, s.9,10. https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html.

Maddede, soruşturmanın amacının tehlikeye düşmesi durumunda kısıtlama kararı verilebileceği belirtilmesine rağmen soruşturmanın ne zaman ve hangi hâllerde tehlikeye düşeceğine ilişkin bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu nedenle soruşturmanın amacının tehlikeye düşmesinden ne anlaşılması gerektiği, hangi hâllerde ve ne zaman soruşturmanın amacının tehlikeye düşeceği somut olayın özelliğine göre yargı organlarınca belirleneceği açıktır³⁴.

Cumhuriyet savcısının soruşturma dosyası hakkında gizlilik kararı verilmesi konusunda talepte bulunurken çok dikkatli davranarak soruşturmanın selametinin tehlikede olduğunu hiçbir şüpheye yer vermeyecek bilgi ve belgeler ile ortaya koyması, sulh ceza hâkiminin de gerçekten bu tehlikenin yani soruşturmanın selametinin tehlikede olduğunun varlığına kanaat getirdikten sonra kısıtlama kararı vermesi ve kararında kısıtlama gerekçesini açık bir şekilde belirtmesi doğru bir yaklaşım olur³⁵. Örneğin delillerin karartılması, tanıklara baskı yapılması, şüphelinin kaçması veya koruma tedbirlerinin sonuçsuz kalması gibi hukuka aykırı bir durumun ortaya çıkmasına açıkça sebep olunabileceği ihtimalinin bulunduğu durumlarda müdafinin soruşturma dosyasını inceleme ve bundan örnek almasının soruşturmanın amacını tehlikeye düşürdüğü kabul edilebilir³⁶. Zira müdafinin dosyaya baktığında şüpheli hakkında tutuklama kararı verilebileceği ya da şüphelinin evinde arama yapılabileceği (evde isnat oluşturabilecek suç ögesinin bulunması durumunda) konusunda kanaat edinebileceği durumlarda bunu şüpheliye bildirme ihtimali mevcuttur. Nitekim bunun sonucunda şüpheli tutuklanmamak için kaçabilir ya da delilleri karartabilir. İşte bu gibi durumlarda müdafinin dosyayı incelemek istemesinin soruşturmanın amacını tehlikeye düşürdüğünün kabul edilmesi gerekir³⁷.

B. Dosya İnceleme Yetkisine Getirilecek Kısıtlamanın Sınırları

Müdafinin soruşturma aşamasında dosyayı inceleme ve dosyadan örnek alma yetkisinin hâkim kararıyla kısıtlanması mutlak olmayıp, sadece soruşturma dosyasındaki bazı belgelerle sınırlıdır³⁸. Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153'üncü maddesinde açıkça "...kısıtlanabilir" ifadesine yer verilmek suretiyle bu husus açıkça vurgulanmıştır. Ayrıca

34 BOZDAĞ, s.168.

35 KOCAOĞLU, s.176.

36 BOZDAĞ, s. 168, GÖKŞEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.267.

37 TAŞKIN, Ş. Cankat; "Müdafinin Dosya İnceleme Hakkının Değerlendirilmesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı.75, s.396.

38 CENTEL/ZAFER, s.209.

bazı belgelerin incelenmesi, Kanun'da savunma hakkı için çok önemli görülmüş ve bu belgelerle ilgili kısıtlama kararı verilemeyeceği kabul edilmiştir. Kanun'un 153'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasında kısıtlama kararı verilemeyecek olan belge ve tutanaklar tek tek sayılmıştır. Buna göre; yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak, bilirkişi raporları ve yakalanan kişinin veya şüphelinin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar (sorgu zabtı, Cumhuriyet savcılığında ve kollukta verdiği ifade tutanakları, keşif ya da yer göstermeye ilişkin tutanaklar gibi) hakkında hiçbir şekilde kısıtlama kararı verilemeyecektir. Bu belgeler müdafî tarafından her zaman incelenebilir³⁹.

Kısıtlama kararı verilebilmesi için suçlamanın niteliği de ayrı bir öneme sahiptir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının soruşturmanın amacının tehlikeye düşmesi gerekçesiyle soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasını mahkemeden isteyebilmesi ancak bazı suç tipleri için kabul edilmiştir⁴⁰. Buna göre; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; kasten öldürme, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'da tanımlanan silah kaçakçılığı suçları, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 160'ıncı maddesinde tanımlanan zimmet suçu ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda tanımlanan suçlardan birisinin söz konusu olduğu soruşturmalarda, müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebileceği durumlarda Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla kısıtlanabilecektir.

C. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Müdafinin Dosya İnceleme Yetkisi

Bir müdafî yardımından yararlanma hakkı, adil yargılanma hakkını düzenleyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinin üçüncü fıkrasının (c) bendinde düzenlenmiştir. Anılan bentte; şüpheli veya sanığın kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli ise resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilme hakkına sahip olduğu açıkça belirtilmiştir⁴¹.

39 GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR; s.267. ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA/SAYGILAR/ALAN, s.239. ŞAHİN, s.200. KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU; s.419.

40 GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR; s.266. CENTEL/ZAFER, s.208.

41 TURAN, Hüseyin; **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı**, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s.65, 329.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “*hakkaniyete uygun yargılama*” kavramından hareket ederek adil yargılamanın zımnî gereklerini saptamıştır. Bu gereklerden en önemlisi Anayasa’nın 36’ncı maddesinde de açıkça ifade edilmiş olan “*savunma hakkı*”dır⁴². Ceza yargılamasındaki savunma hakkının güvence altına alınması, demokratik toplumun temel bir ilkesidir. AİHM’ye göre, hakkaniyete uygun bir yargılamanın gerçekleştirilmesi için, yargılamanın yürütülmesi sırasında alınan önlemlerin, savunma hakkının yeterince ve tam olarak kullanılması ile uyumlu olması⁴³ ve bu hakların teorik ve soyut değil, etkili ve pratik olacak şekilde yorumlanması gerekmektedir⁴⁴.

Sözleşme’nin 6’ncı maddesinin 3’üncü fıkrasının (b) bendine göre sanık, savunmasını uygun bir şekilde düzenleyebilmeli, yargılamayı yürüten mahkeme önünde ilgili tüm savunma beyanlarını dile getirebilmeli ve böylece yargılamanın sonucunu etkileyebilme imkânına sahip olmalıdır⁴⁵. Bu husus çelişmeli yargılama ilkesinin de bir gereğidir⁴⁶.

Sanığın kendisini aklayabilmesine veya cezasının düşürülmesine yardımcı olabilecek unsurları içeren delil niteliğindeki belgelere erişimine izin verilmemesi, sanığın savunmasını hazırlarken yararlanması gereken kolaylıkların göz ardı edilmesine yol açabilir ve dolayısıyla da Sözleşme’nin 6’ncı maddesinin 3’üncü fıkrasının (b) bendinde güvence altına alınan hakkın ihlalini doğurabilir⁴⁷. Bu kapsamda sanığın savunmasını yürütmesine kolaylık sağlamak açısından, bu kişinin dava dosyasındaki ilgili belgelerin suretlerini almasına ve aldığı notları derleyip kullanmasına izin verilmelidir.⁴⁸ Bununla birlikte AİHM, dosyaya erişim hakkının mutlak bir hak olmadığını kabul etmektedir. Dosyadaki belgelere ulaşmak açısından yargılamanın her aşamasında taraflar arasında tam bir eşitlik olması gerekmektedir⁴⁹. Bazı davalarda, üçüncü şahısların temel

42 TURAN, s.65, 323.

43 *Ludil/İsviçre*, B. No: 12433/86, 15/6/1992 §§ 49-50. Bu karar ve aşağıda zikredilen AİHM kararları için bkz., DOĞRU, Osman/NALBANT, Atilla; **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar**, 1.Cilt, 1.Baskı, Pozitif Matbaa, Ankara 2013.

44 Bkz. *Artico/İtalya*, B. No: 6694/74, 13/5/1980 § 33.

45 *Can/Avusturya*, B. No: 9300/81, 12/7/1984, § 53; *Gregacevic/Hırvatistan*, B. No: 58331/09, 10/7/2012, § 51.

46 TURAN, s.317.

47 *Natunen/Finlandiya*, B. No: 21022/04, 31/3/2009, § 43; *C.G.P./Hollanda (k.k.)*, B. No: 29835/96, 15/1/1997.

48 *Rasmussen/Polonya*, B. No: 38886/05, 28/4/2009, §§ 48-49; *Moiseyev/Rusya*, B. No: 62936/00, 9/9/2008, §§ 213-218.

49 İNCEOĞLU, Sibel; **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Kararlarında Adil Yargılama Hakkı**, Beta Bası, İstanbul 2005, s.237.

haklarını korumak veya ulusal güvenlik gibi önemli bir kamu menfaatini gözetmek, tanıkları korumak veya adli makamların suçu incelerken başvurdukları yöntemleri güvence altına almak ve benzeri amaçlarla, bazı delillerin sanıktan saklanması gerekli görülebilir.⁵⁰ Ancak savunma haklarını sınırlayan bu önlemler kesinlikle gerekli olduğunda alınmalı⁵¹ ve sanığın adil yargılanmasını güvence altına almak için, savunmanın hakları üzerindeki sınırlama ile meydana getirilen zorluklar, yargısal makamların yürüteceği usuller ile yeterince dengelenmiş olmalıdır⁵².

AİHM, çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerine riayet edildiğinden ve sanığın menfaatlerinin korunması için yeterli güvencelerin kapsama dâhil edildiğinden emin olmak için bu husustaki karar alma mekanizmasını dikkatli bir şekilde incelemektedir. Diğer yandan, bir sanığa verilen sürenin ve sağlanan kolaylıkların yeterli olup olmadığını, her davanın kendine özgü koşullarında değerlendirmektedir⁵³. Örneğin, örgütlü suçlarla mücadelede, gizli bilgilerin suçun soruşturulmasında kullanılabilmesi kabul edilmekle birlikte, sanığın mahkûmiyeti "*belirleyici ölçüde*" gizli tanık ifadelerine dayanıyorsa bu durum ihlale sebebiyet verebilir⁵⁴. Burada önemli olan husus, kimliği gizli tutulan tanıkların ifadelerinin kullanıldığı davalarda, dengeleyici başka usullerin kullanılıp kullanılmadığıdır⁵⁵.

Sanığa sağlanması gereken kolaylıklar, savunmasını hazırlaması esnasında kendisine yardımcı olacak veya olabilecek türdekilerle sınırlıdır⁵⁶. Ancak sanığın dava dosyasına erişimine getirilen kısıtlama, duruşma öncesi delillerin sanığa ulaştırılmasını ve sözlü yargılama aşamasında sanığın, müdafî aracılığıyla deliller üzerine görüş sunmasını engellememelidir⁵⁷. Diğer taraftan AİHM, dosyaya erişim hakkının kısıtlanmasına tutuklu yargılamalarda özel bir önem atfetmektedir. Zira sanığın tutuklu olduğu durumlarda savunma için dosya içeriğinden olabildiğince erken ve kapsamlı bilgi sahibi olunması, diğer davalara

50 Bkz. Natunen/Finlandiya, §§ 40-41.

51 Van Mechelen/Hollanda § 59.

52 Rowe/İngiltere, § 62.

53 Iğlin/Ukrayna, B. No: 39908/05, 12/1/2012 § 65; Galstyan/Ermenistan, B. No: 26986/03, 15/11/2007, § 84.

54 Kostovski/Hollanda § 44-45.

55 AİHM Doorson/Hollanda kararında, kimliği belirsiz tanıkların, uyuşturucu suçları ile yargılanan başvurucunun müdafîinin huzurunda sorgu yargıcı tarafından sorgulanmasını bir dengeleyici usul olarak kabul etmiştir. İNCEOĞLU, s.300.

56 Mayzit/Rusya, B. No: 63378/00, 20/1/2005, § 79.

57 Öcalan/Türkiye [BD], B. No: 46221/99, 12/5/2005, § 140.

nazaran daha fazla öneme sahip olup bu hak, soruşturmanın tehlikeye düşmesini önleme amacına göre önceliğe sahiptir.

Gerçekten hazırlık soruşturması çerçevesinde (ceza muhakemesinin soruşturma evresinde) başvuru ve içlerinde kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılması sonucuna yol açan tutuklama gibi koruma tedbirleri, gerek Sözleşme ve gerekse Anayasa ile garanti altına alınan haklara ciddi bir müdahale oluşturmaktadır. Bu yüzden Sözleşme'nin 5'inci maddesinin 4'üncü fıkrasında; *"yakalanması ve tutuklanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, özgürlüğün sınırlanmasının kanuna uygunluğu hakkında kısa bir surede karar verme ve durum kanuna aykırı görüldüğünde salıverilmesine karar verilmesi için bir yargı organına başvurma hakkına sahiptir"* düzenlemesine yer verilerek tutuklu sanığa, tutukluluk durumunun hukuka uygunluğunun yargısal yoldan denetlenmesini isteyebilme hakkı tanınmıştır⁵⁸.

Anayasa'nın 19'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasında, yakalanan veya tutuklanan kimseye yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların hemen yazılı olarak bildirilmesini, yazılı bildirim mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda ise en geç hâkim huzuruna çıkarılincaya kadar bildirilmesini isteme hakkı tanınmış, 8'inci fıkrasında da hürriyeti kısıtlanan kişinin, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahip olduğu hüküm altına alınarak, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir⁵⁹.

Kişinin, hakkında verilen tutuklama kararına karşı etkili bir şekilde itirazını yapabilmesi, iddia makamının ortaya koyduğu suçlamalar ve buna ilişkin deliller ile tutuklamaya esas olan bilgi ve belgelerin içeriğinin bilinmesine bağlıdır. Bu nedenle, soruşturma evresinde tutukluluğa esas olan belgelerin incelenmesi, tutuklamaya etkili bir şekilde itiraz edilebilmesinin de ön koşuludur. Ancak bu sayede, tutuklama kararında gösterilen gerekçelerin doğru olmadığı veya tutuklama tedbiri yerine başka koruma tedbiriyle amaca ulaşılacağı ileri sürülebilir.

AİHM de, tutuklu olan sanığın dosyayı inceleme hakkını, doğrudan Sözleşme'nin 6'ncı maddesinin 3'üncü fıkrasının (a) ve (c) bentlerine

58 **Guide On Article 5**, Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012, s.28.

59 KARAN, Ulaş; **Özgürlük ve Güvenlik Hakkı**, in (Editör: Sibel İnceoğlu); **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa**, Avrupa Konseyi, 2013, 1. Bası, s.199.

değil, 5'inci maddenin 4'üncü fıkrasına dayandırmıştır. AİHM, özellikle tutuklama kararı verilen ve tutuklama kararına itiraz edilen durumlarda, bir taraftan sanığın, tutukluluğu konusunda kendisi için önemli görünen soruşturma ile ilgili olabildiğince kapsamlı bilgi edinmeye yönelik haklı çıkarları; diğer taraftan ceza kovuşturma organlarının soruşturma tedbirlerinden sanığın önceden bilgi sahibi olmasına dayanarak olayın aydınlatılmasının engellenmesi girişimlerini önlemeye yönelik gereksinimleri arasındaki çatışma üzerinde yoğunlaşmış ve sonuçta etkili bir ceza kovuşturması ile sanığın savunma hakkı arasındaki çıkar çatışmasını sanık lehine çözüme kavuşturmuştur.

AİHM'ye göre tutuklamaya itirazı inceleyen bir mahkeme, muhakemenin tarafları olan savcı ve özgürlüğünden yoksun kılınan kişi arasında silahların eşitliği ilkesine özen göstermelidir. Sanığın, özgürlükten yoksun bırakılmasının hukuka aykırılığını etkili biçimde tartışma konusu yapmak için önem taşıyan hazırlık soruşturması dosyasındaki delillere müdafinin ulaşması engellenmiş ise, artık bu durumda silahların eşitliğinden söz edilemeyecektir⁶⁰.

AİHM, şüphelilerin delilleri manipüle etmesini ve yargının işleyişine hanel getirmelerini engellemek için, ceza kovuşturmasının etkin biçimde yürütülmesi gerektiğini ve bunun sonucunda soruşturma evresinde toplanan bilgilerin bir kısmının gizli tutulabileceğini kabul etmektedir. Ancak bu haklı amaç, savunmanın haklarının önemli ölçüde sınırlandırılmasını göze almak suretiyle izlenemez. Özgürlükten yoksun kılmanın hukuka uygunluğunu değerlendirmek için önemli olan bilgilere, müdafinin uygun biçimde ulaşması sağlanmalıdır⁶¹. Şüphelinin veya sanığın, tutukluluk durumunun devamına ilişkin kararda belirleyici rol oynayan bilgileri uygun biçimde tartışma konusu yapmak ve bu bilgilerin geçerliliğini çürütme olanağından yoksun bırakılmaları Sözleşme'nin 5'inci maddesinin 4'üncü fıkrasına aykırılık oluşturacaktır⁶².

60 Lamy v. Belçika, 30 Mart 1989, paragraf. 29, seri A no 151, Nikolova v. Bulgaristan [BD], no 31195/96, paragraf. 58, Schöps v. Almanya, no 25116/94, paragraf. 44, Lietzow v. Almanya, no 24479/94, paragraf 44.

61 Garcia Alva/Almanya § 42.

62 ERDEM, s. 79. Mahkeme, Lietzow/Almanya kararında da benzer ilkeleri koyduktan sonra, başvuru devamına ilişkin kararında kilit rol oynayan tanık ifadelerinden müdafinin haberdar olmaması nedeniyle yeterince tartışılmadan tutuklama kararına yapılan itirazın reddedilmesinin Sözleşmenin 5/4. maddesine aykırı olduğuna karar vermiştir. Mahkeme kararında (Başvuru No:24479/94) şöyle denilmiştir: "Mahkeme, ceza soruşturmalarının etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi ihtiyacının bilincindedir; bu ihtiyaç gereği soruşturma esnasında toplanan bilgilerin bir bölümünün şüphelilerin delilleri tahrip etmesinin ve adaletin gerçekleşmesine zarar vermesinin önlenmesi amacıyla gizli tutulması da söz konusu olabilir. Ancak, bu meşru amaç, savunma haklarıyla ilgili önemli kısıtlamalar pahasına güdülemez."

AIHM, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlandığı iddiasıyla ilgili Türkiye aleyhine yapılan bir başvuruda⁶³ Sözleşme'nin 5'inci maddesinin 4'üncü paragrafı uyarınca tutukluluğa itirazı değerlendiren mahkemede tarafların, yani savcı ve sanığın eşitliğini teminen, tarafların davaya katılma hakkına itina gösterilmesi gerektiğini, eğer müdafii, tutukluluğun hukukiliğine etkili biçimde itiraz edebilmesi için önem arz eden dosya içeriğini inceleme hakkından mahrum bırakılmış ise tarafların eşitliğinin sağlanmamış kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. AIHM, başvuru konusu olayda hâkimin 29 Mayıs 2007 tarihinde Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153'üncü maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca başvuranın ve avukatının dosyaya erişim hakkını, soruşturmanın amacına uygun yürütülmesini tehlikeye atmamak için kısıtlama kararı alarak engellediğini, başvuranın inceleme hakkından mahrum bırakıldığını ileri sürdüğü dosya içeriğinin ilgilinin tutukluluğunun hukukiliğine itirazında temel önem taşıdığını, ancak savcı ve sonradan hâkimin ifade almaları esnasında müdafii tarafından nezaret olunan başvurana kaydedilen telefon görüşmeleri, baş şüphelinin ifadeleri ve tutuklanmasıyla sonuçlanan teknik takip hakkında sorular sorulduğunu, benzer şekilde, müdafinin, müvekkilinin tutukluluğuna yönelik itirazında kaydedilen telefon görüşmelerinin dökümlerinin ve teknik takip tutanaklarının içeriklerine bilhassa atıfta bulunduğunu, dolayısıyla, buradan başvuranın ve müdafinin tutukluluğa temel teşkil eden belgelere erişimlerinin olduğunun anlaşıldığını, başvuran ve müdafinin bu belgelerin içeriğine atıfta bulunmuş olduklarını, bu nedenle, başvuranın ve müdafinin söz konusu dokümanların içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını ve tutukluluk hâlinin gerekçelerine yeterli biçimde itiraz etme imkânını elde ettiklerini tespit ederek, yapılan şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun bularak başvurunun reddine karar vermiştir.

Sözleşmenin 5'inci maddesinin 4'üncü fıkrasında güvence altına alınmış bu hak neredeyse aynı ibarelerle benzer bir şekilde Anayasamızın 19'uncu maddesinin 8'inci fıkrasında düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu iki düzenleme arasında bir farklılık olmadığı ve Anayasanın, Sözleşme ve AIHM'nin içtihatları ile uyumlu olduğu gözükmektedir⁶⁴. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153'üncü maddesinin de genel olarak Sözleşmeye ve AIHM içtihatlarına aykırı olmadığını söyleyebiliriz. Şöyle ki AIHM içtihatlarında soruşturma dosyasına erişimin mutlak bir hak

Dolayısıyla, bir kişinin alıkonulmasının hukukiliğinin tespitinde esas teşkil eden bilgilerin şüphelinin avukatına da uygun şekilde açıklanması gerekir.” Aktaran PEHLİVAN, s.1508 .

63 Ceviz ve Türkiye, Başvuru No: 8140/08), 17/7/2012.

64 KARAN, s.205.

olmadığı belirtilmiştir. Mahkeme, somut olayın kendine özgü koşullarını göz önünde tutarak karar alma mekanizmasını dikkatli bir şekilde inceleyerek değerlendirme yapmaktadır. Bu belirleme karşısında madde metninin içeriğinde öncelikle belirtmek gerekirse savunma hakkını mutlak olarak engelleyen bir ibare bulunmamaktadır. Buna ek olarak, kısıtlılık kararı ile varılmak istenen amaç ile savunma hakkı eşdeğer bir şekilde korunmaya çalışılmıştır. Kısıtlılık kararının verildiği durumda bile bazı belgelerin mutlaka şüpheliye verilmesi öngörülmüştür. Son olarak şüpheliye işlediği iddia edilen söz ya da eylemlerle ilgili cumhuriyet savcısı tarafından ifade alma işlemi sırasında sorular sorulmaktadır. Şüpheli bu şekilde hakkında kısıtlılık kararı verilen soruşturma dosyasının içeriğinden bilgi sahibi olabilmektedir. Dolayısıyla soruşturma dosyasına getirilen kısıtlılık kararı otomatikman Sözleşmeye ve AIHM içtihatlarına aykırılık oluşturmamaktadır. Eğer kısıtlılık kararı, şüphelinin etkili bir şekilde tutukluluğa itirazını engeller nitelikte ise bir başka ifadeyle kişinin “tutukluluğuna temel teşkil” eden bilgi ve belgelerin öğrenilmesine hiçbir şekilde fırsat verilmemiş ise bu durumda bir aykırılık söz konusu olabilecektir. Bu ise soruşturma mercilerinin maddeyi eksik ya da yanlış uygulanmasından kaynaklanabilir.

D. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Dosya İnceleme Yetkisi

Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuruya konu kararlarında sanığın savunmaya yönelik menfaatlerinin korunması için yeterli güvenceler sağlandıktan sonra dosyaya erişim hakkının kısıtlanabileceğini kabul etmektedir. Mahkemeye göre, çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerine riayet edilerek sanığa veya şüpheliye delillerini sunma, inceletme ve itiraz etme hususlarında uygun olanaklar sağlanması koşuluyla salt dosyaya erişim hakkının kısıtlanması kararının verilmiş olması, adil yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet vermemektedir.⁶⁵

Mahkeme, soruşturma dosyasında gizlilik kararı bulunması nedeniyle tutukluluk kararına etkili bir şekilde itiraz edilemediğine yönelik yapılan başvuruya ilişkin kararında bu içtihadını uygulayarak, kişinin tutukluluğa temel teşkil eden belgelerin içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olması durumunda salt gizlilik kararının varlığının Anayasa'nın 19'uncu maddesinin 8'inci fıkrasının ihlaline sebebiyet vermeyeceğini kabul etmiştir⁶⁶.

65 AYM, *Ali Pala*, B. No:2013/3056, § 47. Anayasa Mahkemesinin bu kararı ve diğer kararları için bkz. <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html>

66 AYM., *İzzetin Alpergin*, B.No:2013/385. “Başvurucunun sorgu sürecinde alınan savunması incelendiğinde, Emniyet ve Cumhuriyet savcılığında alınan ifade sırasında yaptıkları işlemlerin

Mahkeme *Yavuz Pehlivan ve Diğerleri* kararında da, Anayasa'nın 19'uncu maddesinin 8'inci fıkrasında yer alan “*Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.*” hükmüne atıfta bulunarak, hürriyeti kısıtlanan kişinin, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahip olduğunu belirttiikten sonra, diğer kararlarında olduğu gibi tutukluluk hâlinin devamının veya serbest bırakılma taleplerinin incelenmesinde “*silahların eşitliği*” ve “*çelişmeli yargı*” ilkelerine riayet edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sanığın veya müdafinin, tutukluluğun yasallığına itiraz edebilmek için temel öneme sahip belgelerin içeriği ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması ve erişim kısıtlaması kararının gerekçelerinin yeterli olmaması hâlinde, erişimi kısıtlama kararı silahların eşitliği ilkesine aykırı olacaktır⁶⁷. Anayasa Mahkemesi söz konusu başvuruda, başvuruçulara isnat edilen suçlamalara dayanak olarak gösterilen delilleri, tutuklu buldukları süre boyunca hem soruşturma evresinde hem de kovuşturma evresinde hüküm verilmezden evvel incelemelerine izin verilmemesinin silahların eşitliği ilkesinin ihlaline neden olduğuna karar vermiştir. Görüldüğü üzere savunma hakkını kullanılamaz hâle getiren bir kısıtlama kararı, sanık hakkında verilen tutuklama kararını da hukuka aykırı hâle getirmektedir.

SONUÇ

Soruşturma evresi, kendisinden sonra gelen kovuşturma evresini hazırlamak, diğer bir ifadeyle onun daha iyi, daha çabuk ve daha teminatlı yapılabilmesini sağlamak amacıyla yapılan işlemlerden oluşur. Bu nedenle soruşturma evresi ceza yargılamasından ayrı olarak düşünülemez. Adil bir ceza yargılamasının ön şartı adil, kaliteli ve etkin bir şekilde yürütülen

kendisine sorulduğu ve bu şekilde hakkındaki suç isnadına temel teşkil eden belge ve bilgilerden haberdar olarak müdafiiyle birlikte ayrıntılı şekilde savunma yaptıkları görülmektedir. Yine, başvuruçunun tutukluluğuna yapılan itirazda suça konu konuşmaların kaydedildiği toplantıya bilhassa atıfta bulunulmuştur. Dolayısıyla, başvuruçunun ve müdafinin tutukluluğuna temel teşkil eden belgelere erişimlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Mahkeme anılan kararında, suç işlendiği şüphesine bağlı olarak özgürlükten yoksun bırakılmanın ilk aşamasında yapılan yargısal denetimin kapsamı ile suçlamalara dayanak olan temel unsurların başvuruçuya veya müdafine bildirilmiş ve başvuruçuya bunlara itiraz etme imkânı verilmiş olması dikkate alındığında, salt kısıtlılık kararı nedeniyle, soruşturma dosyasına erişim imkânından yoksun bırakıldığı iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olduğu nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.” §§ 56-57.

67 AYM, *Yavuz Pehlivan ve Diğerleri*, B. No, 2013/2312, § 79. Mahkemenin içtihadıyla aynı doğrultuda bkz. Nedim Şener/Türkiye, B. No: 38270/11, 8/7/2014, §§ 83-86.

ceza soruşturmasıdır. Ceza soruşturmasının adil ve etkin bir şekilde yürütülmemesi, adil bir ceza kovuşturmasına da engeldir.

Ceza Muhakemesinin soruşturma evresinde kural olarak gizlilik esastır. Soruşturmanın başında olan Cumhuriyet savcısı, soruşturma süresince somut olaydaki maddi gerçeğe ulaşmak isterken Kanun'da öngörülen tedbirlere başvurabilecektir. Bu tedbirlerden haberdar olunması, delillerin karartılmasına ya da dosya kapsamındaki diğer şüphelilerin bilgilendirilmesi suretiyle farklı ifadeler vermelerine neden olabilir. Bu durum ise soruşturmanın sonuçsuz kalmasına yol açabilecektir. Bu nedenle ceza muhakemesinin soruşturma evresinde gizlilik esası benimsenmiştir. Soruşturmanın gizliliği ilkesinin istisnası ise savunma hakkıdır.

Müdafinin savunmasını hazırlayabilmesi veya koruma tedbirlerine karşı itiraz yolunu etkin bir şekilde kullanabilmesi için, özellikle de tutuklu olduğu durumda dosyayı inceleme ve dosyadan örnek alma yetkisine sahip olması büyük önem taşımaktadır. Nitekim müdafî, şüpheli veya sanığa yöneltilen suçlamayı ve bu suçlamanın dayanağını bilirse, etkili biçimde savunma yapabilir; bu ise müdafinin dosya içeriğinden ve delillerden bilgi sahibi olmasını gerektirir. Hazırlık soruşturmasının şüpheli açısından ortaya çıkardığı yük ve yargılamanın bu aşamasının, daha sonraki aşamalar için büyük önem taşıması, etkin bir savunma yapılabilmesi bakımından dosya inceleme hakkının olabildiğince erken sağlanmasını vazgeçilmez kılmaktadır. Bu önemin gereği olarak 5271 sayılı Kanun'un 153'üncü maddesinin birinci fıkrasında müdafîye, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilme ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilme yetkisi tanınmıştır. Ancak maddede bu duruma istisna getirilerek, anılan maddenin 2'nci fıkrasında sayılan suçlara ilişkin yürütülen soruşturmalarda, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisinin kısıtlanabilmesi öngörülmüştür. Değişiklik gerekçesinde de bir suç işlediği şüphesi üzerine hakkında soruşturma başlatılan kişinin, soruşturma tamamlanmadan suçlu olarak kabul edilmesinin önlenmesi ve soruşturma işlemlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla Kanun'un kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Gerçekten de, hazırlık soruşturmasında dosya inceleme noktasında müdafîye sınırsız bir yetki verilmesi, bazı durumlarda şüphelinin kaçması, delillerin karartılması gibi soruşturmanın selametini tehlikeye düşürecek durumlara sebebiyet verebilir. Böyle bir durum ise ancak dosyada bulunan bazı bilgi ve belgeler hakkında verilecek erişim yasağı kararı ile önlenabilir.

Bununla birlikte, Anayasa'nın 19'uncu maddesinin sekizinci fıkrasında, her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişinin, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahip olduğu hüküm altına alındığından, özellikle soruşturma evresinde verilen tutuklama gibi hürriyeti kısıtlayıcı koruma tedbirlerine karşı etkili bir itirazda bulunabilmesi için kişinin veya müdafinin bu kararlara esas olan bilgi ve belgelerin içeriği hakkında yeterince bilgi sahibi olması gerekir. Bu bilgi ve belgelere erişimin kısıtlanması ise kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlaline neden olabileceği gibi sonrasında adil yargılanma hakkının ihlaline de sebebiyet verebilir. Bu itibarla, müdafinin soruşturma evresinde dosya inceleme yetkisinin kısıtlanması ile savunma hakkı arasında makul bir dengenin kurulması zorunlu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gerek AİHM'nin gerekse Anayasa Mahkemesinin, konuyla ilgili olan kararlarına baktığımızda soruşturma evresinde dosya inceleme yetkisine getirilen kısıtlamaların kategorik olarak hak ihlaline neden olmadığı kabul edilmektedir. AİHM, şüphelilerin delilleri manipüle etmesini ve yargının işleyişine hâle getirmelerini engellemek için, ceza kovuşturmasının etkin biçimde yürütülmesi gerektiğini ve bunun sonucunda soruşturma evresinde toplanan bilgilerin bir kısmının gizli tutulabileceğini, ancak bu haklı amacın savunma hakkının önemli ölçüde sınırlandırılmasını göze almak suretiyle izlenemeyeceğini, özellikle tutuklama kararına yapılan itirazlarda, sanığın, soruşturma ile ilgili olabildiğince kapsamlı bilgi edinmeye yönelik haklı çıkarları olduğunu kabul etmektedir. AİHM'ye göre sanığın özgürlükten yoksun bırakılmasının hukuka aykırılığını etkili biçimde tartışma konusu yapmak için önem taşıyan hazırlık soruşturması dosyasındaki delillere müdafinin ulaşması engellenmiş ise, artık bu durumda silahların eşitliğinden söz edilemeyecektir.

Anayasa Mahkemesi de bireysel başvuruya konu kararlarında, sanığın savunmaya yönelik menfaatlerinin korunması için yeterli güvenceler sağlandıktan sonra dosyaya erişim hakkının kısıtlanabileceğini kabul etmektedir. Mahkemeye göre, çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerine riayet edilerek sanığa veya şüpheliye delillerini sunma, inceletme ve itiraz etme hususlarında uygun olanaklar sağlanması koşuluyla salt dosyaya erişim hakkının kısıtlanmış olması bir hak ihlaline sebebiyet vermemektedir.

5271 sayılı Kanun'a baktığımızda, soruşturma aşamasında savunma hakkının önemi gözetilerek etkili bir şekilde kullanılabilmesi için gerekli önlemlerin alındığı görülecektir. Bu önlemleri sıralayacak olursak; öncelikle 5271 sayılı Kanun'un 157'nci maddesinde "*savunma haklarına*

zarar vermemek koşuluyla” soruşturma evresindeki usul işlemlerinin gizli olduğu açık bir şekilde vurgulanmıştır. Dolayısıyla hâkim, soruşturma için gizlilik kararı verirken savunma hakkının zedelenmemesine azami özen göstermek zorundadır. Yine, müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, sadece 153’üncü maddenin 2’nci fıkrasında sayılan suçlar yönünden ve ancak soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise kısıtlanabilecektir. Buna göre hâkim kısıtlama kararında, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek gerekçeleri açık ve net bir şekilde belirtmek zorundadır. 153’üncü maddenin 3’üncü fıkrasında, yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanaklar, bilirkişi raporları ve yakalanan kişinin veya şüphelinin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında ise Kanun gereği hiçbir surette kısıtlama kararı verilemeyeceği belirtilmiştir. Dolayısıyla fıkrada sayılan belgelere müdafinin her zaman ulaşması mümkündür. 153’üncü maddenin 4’üncü fıkrasında müdafinin, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebileceği; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabileceği öngörülmüştür. Buna göre kısıtlama kararı iddianamenin kabulüyle birlikte ise kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

5271 sayılı Kanun’un yukarıda anılan hükümleri bir bütün hâlinde değerlendirildiğinde, hâkime, soruşturma aşamasında müdafinin dosya inceleme hakkını mutlak bir şekilde kısıtlama yetkisi verilmediği, kısıtlama kararının ancak silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri gözetilerek sanığın savunma hakkına zarar vermemek koşuluyla verilebileceği açıktır. Aksi takdirde verilen kısıtlama kararı hukuka aykırı hâle gelebileceği gibi kısıtlama kararına dayanılarak verilen kararlar da hukuka aykırı hâle gelebilecektir.

Bu nedenle, kovuşturma organları, sanığın tutuklu olduğu durumlarda dosya inceleme hakkına getirilen kısıtlamalar konusunda çok titiz davranmalı ve AİHM kararlarında ortaya koyulan ilkeleri de göz önünde bulundurarak kısıtlama kararı vermeleri gerekmektedir. Sonuç olarak gerek AİHM gerekse de Anayasa Mahkemesi, sanığın savunmaya yönelik menfaatlerinin korunması için yeterli güvenceler sağlanması ve tutukluluğa itiraz edebilmek için temel öneme sahip belgelerin içeriği ile ilgili yeterli bilgiye sahip olunması koşuluyla soruşturma evresinde dosyaya erişimin kısıtlanmasına karar verilmesinin Anayasa’nın 36’ncı maddesinde düzenlenmiş olan adil yargılanma hakkı ile 19’uncu maddesinin 8’inci fıkrasında düzenlenmiş olan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına bir aykırılık oluşturmadığını belirtmişlerdir.

KAYNAKLAR

ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/YENİDÜNYA, Ahmet Caner; **Türk Ceza Kanunu Şerhi, Özel Hükümler**, 5.Cilt, Turhan Kitabevi, Ankara 2009.

BAŞTÜRK, İsa; **“AİHS 6/3-c Kapsamında Müdafî Yardımından Yararlanma Hakkı”**,

Nur CENTEL'e Armağan, <http://dergipark.gov.tr/download/issue-file/521>

BIÇAK, Vahit; **Suç Muhakemesi Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin, Ankara, 2011.

BOZDAĞ, Ahmet; **“Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî”**, Adalet Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, Nisan 2014.

CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Bası, Beta, İstanbul 2017.

CEYHAN, Murat; **“Soruşturmanın Gizliliği ve Müdafinin Dosyayı İnceleme Yetkisi”**, Türkiye Barolara Birliği Dergisi, Sayı 2013/109.

DOĞRU, Osman/NALBANT, Atilla; **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar**, 1. Cilt, 1.Baskı, Pozitif Matbaa, Ankara 2013.

ERDEM, Mustafa Ruhan; **“AİHM Kararları Işığında Tutuklu Sanık Bakımından Hazırlık Soruşturması Dosyasını İnceleme Hakkı”** <http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/DergiMiz6-1/PDF/erdem3.pdf> (Erişim Tarihi:19/01/2016), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 6, Sayı: 1, 2004.

GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, Mehmet Emin / ÇAKIR, Kerim; **Ceza Muhakemesi Hukuku -I-** Adalet Yayınevi, Ankara 2017.

Guide On Article 5, Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012.

<http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html>

İNCEOĞLU, Sibel; **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, Beta Bası, İstanbul 2005.

KARAN, Ulaş; **Özgürlük ve Güvenlik Hakkı**, in (Editör: Sibel İnçoğlu); **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa**, Avrupa Konseyi, 2013, 1. Bası.

KARAKEHYA, Hakan; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 2.Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2016.

KOCAOĞLU, Sinan; **“Müdafi”**, Ankara, Seçkin, 2011.

KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe; **Muhakeme Hukuk Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, I. Kitap**, 17.Baskı, Beta Bası, İstanbul 2009.

MAHMUTOĞLU, Fatih Selami/DURŞUN, Selami; **Türk Hukuku’nda Müdafinin Yasaklılık Hâlleri”**, Seçkin, 1.Baskı, Eylül 2004, Ankara.

ÖZBEK, Veli Özer/KANBUR, Mehmet Nihat/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ, Pınar/TEPE, İlker; **“Ceza Muhakemesi Hukuku”**, 6. Baskı. Seçkin, Ankara 2014.

ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SIRMA, Özge/SAYGILAR, F. Yasemin/ ALAN, Esra; (Editör: Bahri ÖZTÜRK), **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin, Ankara 2010.

SOYASLAN, Doğan; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Yetkin, 5.Bası, Ankara 2014.

ŞAHİN, Cumhuriyet/ GÖKTÜRK, Neslihan; **Ceza Muhakemesi -II-**, 6.Bası, Seçkin, Ankara, 2017.

ŞAHİN, Cumhuriyet; **Ceza Muhakemesi Hukuku -1-** 3. Bası, Seçkin, Ankara, 2012.

TAŞKIN, Ş. Cankat; **“Müdafinin Dosya İnceleme Hakkının Değerlendirilmesi”**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 75.

TBMM Tutanak Dergisi Sayısı 655, s.9,10. https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html.

TURAN, Hüseyin; **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı**, 1.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Türk Ceza Mevzuatı, Kanun-Tüzük- Yönetmelikler, T.C. Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Temmuz-2015.

ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara-2014.